

ній комунікації, найбільш зворушливо-ліричні, заспокійливо-оптимістичні. Лише в міжособистісній комунікації людина може бути сама собою, пізнати себе, вступити в діалог з іншими, виявити свою сутність.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Ліна Костенко наголошує на тому, що людині XXI ст. значно важче, ніж у попередньому столітті, подолати комунікативний розрив. В абсурдному світі, сповненому повідомлень ЗМІ, які ворожі самій сутності людини, важко знайти себе, подолати шлях до справжньої комунікації. «Заручникові світових абсурдів» (як зазначається в анотації до роману) [2, 416] сприйняття навколишньої інформації (чи дезінформації) необхідне для того, щоб подолати комунікативну прірву між собою й світом. Комунікативний прорив можливий у напрямі від масової комунікації до міжособистісної, екзистенціальної, до самого себе. Життя в інформаційному просторі підштовхує людину до усвідомлення кризи комунікації, спричиняє божевілля нормальної людини. Ідея абсурдності буття, піднята ще на початку XX ст., розглядається письменницею під новим кутом зору: сучасні ЗМІ створюють простір абсурдних повідомлень, нову модель світу, у якій неможливо жити нормальної людині. Особливості зображення в романі Ліною Костенко абсурдного світу, життя людини в ньому, прагнення комунікативного прориву ще потребують подальших літературознавчих досліджень.

Список використаної літератури

1. Дроздовський Д. «Записки українського самашедшого» як рятівний електрошок / Дмитро Дроздовський // Дзеркало тижня. – № 48 (828), 25–29 груд. 2010 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dyvensvit.org/osobystist/169-osobystist-statti/1511-zapysky-ukrajinskogo-samashedshogo-jak-rjativnyj-elektroshok>.
2. Костенко Л. Записки українського самашедшого [Текст] / Ліна Костенко. – К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2011. – 416 с.
3. Пітерс, Джон Дарем. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації [Текст] / Джон Дарем Пітерс ; [пер. з англ. А. Ішенка]. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 302 с.
4. Тейлор Ч. Джерела себе. Творення новочасної ідентичності [Текст] / Ч. Тейлор ; [пер. з англ.]. – К. : Дух і літера, 2005. – 696 с.
5. Ясперс К. Духовная ситуація времени / Карл Ясперс // Смысл и назначение истории [Текст] / пер. М. И. Левиной. – М. : Республика, 1994. – С. 288–420.
6. Ясперс К. Комунікація [Текст] / Карл Ясперс // Ситниченко Л. Першоджерела комунікативної філософії. – К. : Либідь, 1996. – С. 132–148.

Статтю подано до редколегії
16.02.2012 р.

УДК 821.162.3(112.2) – 1.09

Ю. Д. Клімчук – аспірант Волинського національного університету імені Лесі Українки

Вплив празьких німецькомовних поетів кінця XIX – першої половини XX ст. на формування «празького тексту»

*Роботу виконано на кафедрі теорії літератури
та зарубіжної літератури ВНУ ім. Лесі Українки*

У статті досліджено співвідношення поетичних текстів німецькомовних носіїв празької культури та поза-літературної реальності. Проаналізовано основні мотиви їхньої творчості, які характеризуються спорідненістю з текстами чеських авторів цього періоду й відіграють важливу роль у структурі «празького тексту». Доведено, що без дослідження контексту празької німецькомовної літератури ґрунтовне вивчення теми «празького тексту» було б неповним.

Ключові слова: апартейд, празька німецькомовна література, «празький текст», білінгвізм, полікультурність, сублітература.

© Клімчук Ю. Д., 2012

Климчук Ю. Д. Влияние пражских немецкоязычных поэтов конца XIX – первой половины XX в. на формирование «пражского текста». В статье исследовано соотношение поэтических произведений немецкоязычных носителей пражской культуры и внелитературной реальности. Проанализированы ключевые мотивы их творчества, которые характеризуются общими темами в творчестве чешских поэтов того же периода и играют важную роль в структуре «пражского текста». Сделан вывод, что без исследования контекста пражской немецкоязычной литературы основательное изучение темы «пражского текста» было бы неполным.

Ключевые слова: апартеид, пражская немецкоязычная литература, «пражский текст», билингвизм, поликультурность, сублитература.

Klimchuk Y. D. The Prague German Speaking Poets' Influence Upon Formation of «Prague Text» in the End of XIX – First Half of XX Century. In the article is viewed the relation between poetic works of German Prague bearer of culture and out of literature reality. The key themes of their poetic works are investigated and that they are characterized by similarities in Czech poetry of the same time period and are playing an important role in the Prague text structure. It is proved that without Prague German literary context's investigation, the thorough «Prague text» analysis would be impossible.

Key words: apartheid, Prague German speaking literature, «Prague text», bilingualism, polyculture, subliterate.

Постановка наукової проблеми та її значення. Прага магічна, золота, стовежева, архітектурно-романтична, пісня в камені, місто на семи пагорбах, музей архітектури під відкритим небом – ці та інші епітети стали чи не найулюбленишими ознаками чеської столиці, а міф про Голема – частиною європейської культурної енциклопедії.

Формуванню цього міфу сприяло не лише багатство міського фольклору та специфіка літературного «празького тексту», а й неординарність празького історичного та культурного ландшафту, який пов'язаний з однією із головних особливостей чеської столиці – її білінгвізмом, що пояснюється існуванням на території Праги включно до середини ХХ ст. трьох культур та двох мов. Така багатомовність і полікультурність європейської столиці по праву може вважатися кращим зразком існування впродовж декількох століть, міжкультурних відносин як на політичному, економічному, так і на літературному ґрунті. На жаль, носії однієї з празьких культур – єврейської – або були знищені в роки Другої світової війни, або назавжди залишили місто. Празька німецька культура, зі свого боку, стала жертвою нацистського варварства й чеської ксенофобії. Утрата Прагою ознак багатомовності та полікультурності, безумовно, мала нищівний вплив не лише на культуру, а й на специфічну атмосферу міста.

Історична реальність Праги першої половини ХХ сто. особливо впливала на формування художнього світу поетів, які опинилися в еміграції. Дійсність «увірвалася» у свідомість авторів, вплинувши на їхнє життя й творчий процес.

Літературу, котру створювали мешканці Праги (німці та євреї) німецькою мовою, не можна вважати малодослідженою. Життю й творчості таких видатних представників цієї літератури, як Р. М. Рільке, П. Лепін, Г. Майрінк, присвячено десятки наукових праць. Як у зарубіжній, так і в чеській літературній критиці створювалися концепції розвитку цієї літератури, робилися висновки про її вплив на чеську літературу відповідного періоду, про збіги та розбіжності з цією літературою, про її місце в розвитку літератури чеських земель. Непоодинокими є наукові праці, присвячені особливостям зображення Праги в празькій німецькомовній літературі. Це, зокрема, дослідження П. Айснера, І. Веселої, І. Віздалової, К. Косіка, К. Крейчі, П. Косатіка, Ц. Рибара й ін.

Що стосується вітчизняного літературознавства, то слід визнати, що до недавнього часу літературі празьких німців приділяли недостатньо уваги. Хоча за останні десятиліття завдяки дослідженням передусім творчості Р. М. Рільке, П. Лепіна, Г. Майрінка та ін. й численним перекладам їхнім творів українською мовою ця ніша була частково заповнена. Надалі недослідженим залишається питання проблематики творчості празьких німецькомовних поетів у зіставленні з творчістю їхніх чеських колег-сучасників і їх ролі й місця у формуванні єдиного «празького тексту», що ми й спробуємо з'ясувати в нашому дослідженні.

Досягнення мети передбачає вирішення таких завдань:

- окреслити етнокультурну ситуацію, що склалась у Празі наприкінці ХІХ – початку ХХ ст., та її вплив на поетичну творчість празьких німецькомовних поетів;
- розглянути празькі мотиви у творчості чеських і празьких німецькомовних поетів;
- проаналізувати вплив німецькомовної літератури на формування «празького тексту».

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Прага з моменту свого заснування була місцем зіткнення різних культур та народів. Уже першу згадку про чеську столицю віднаходимо в записках єврейсько-арабського купця Ібрагіма ібн Якуба, здійснених під час його подорожі по Європі в 965 р. У своїх нотатках він згадував Прагу, передусім, як один із найбільших торгових центрів Європи, у якому траплялися представники різних народів, котрі розмовляли різними мовами. Він писав, що місто Прага збудоване з каменю та вапна й, завдяки торгівлі, вважається найбагатшим серед усіх міст. Руси та слов'яни приходять сюди з міста Кракова за товаром. А з країни турків приходять магометяни та євреї, а також турки з товаром і торговими монетами й купують у них рабів, олово та різне хутро [9, 118].

Отже, будучи географічно вигідним місцем на карті Європи, Прага дуже швидко почала заселятися різними етнічними групами. Євреї з'явилися на її території ще в XI ст. та сформували міцну єврейську общину в центрі Старого міста. Вона майже на тисячоліття стала однією з головних особливостей Праги в загальноєвропейському масштабі.

Німецькомовне населення почало масове переселення на чеські землі у XII–XIII ст. Із 1174 р. вони спершу перебували під протекторатом короля Собеслава II, а далі – Пшемисла Отакара II, за часів правління якого німецька мова стала загальноприйнятою при царському дворі.

Етнічну особливість багатомовної Праги влучно окреслив празький німецькомовний письменник єврейського походження Оскар Вінер, котрий назвав місто на Влтаві «*Dreivolkerstadt*», тобто «містом трьох народів» – чеського, німецького та єврейського, де, окрім них, мешкали також італійці, французи, іспанці, голландці, шотландці, ірландці, дещо пізніше – південні слов'яни, росіяни та українці [8, 17]. Але саме чехи заснували місто, дали йому назву та склали більшу частину його населення. Саме носії німецької мови з різних областей Німеччини перетворили Прагу зі столиці віддаленого слов'янського князівства в європейську метрополію. І саме євреї, які віднайшли в Чехії свою «землю Ханаанську», незважаючи на всі життєві негаразди, що переслідували «народ обраних» в епоху Середньовіччя та пізніше, принесли до Праги аромат екзотики й старовинної мудрості, а на початку XX ст. створили, мабуть, кращі тексти празької літератури [2, 145].

Чесько-німецько-єврейське співіснування, звісно, не минало без конфліктів, але, попри це, давало змогу розвиватися мовам і культурам усіх трьох народів, при цьому не ставши, навіть, жертвою одного з найбільших потрясінь у чеській історії – битви на Білій горі в 1620 р. та Контрреформації, що слідувала за нею, результатом якої була майже цілковита ліквідація чеськомовного дворянства й інших елітарних соціальних груп. Змін зазнали лише сумісне життя та взаємодія трьох культур, ситуація набула рис нерівноправності. До середини XVIII ст. німецька мова майже повністю посіла панівні позиції в суспільному й політичному житті столиці.

Наприкінці XIX – на початку XX ст. культурне життя Праги розвивалось у трьох паралельних напрямках – німецькому, єврейському та чеському. Серед них ключове місце належало німецькому: два найкращі театри, концертний зал, університет, п'ять середніх шкіл і декілька періодичних видань газет. Водночас чеський національний елемент здійснював усе більший тиск на німецький, починаючи ще з часів так званого чеського Відродження. У Празі створювалися чеські театри, чеський Технічний університет, а також чеські школи, газети, клуби. Із ростом економічної потужності чеської буржуазії чеська мова, де тільки це було можливим, витісняла німецьку.

У результаті німецький лінгвокультурний елемент празького життя – стійкий та надзвичайно талановитий, котрий подарував світовій літературі Ф. Кафку, Р. М. Рільке, Ф. Верфеля й ін., – був витіснений на другий план, про симбіоз культур не могло бути й мови. Дві празькі культури (німецькомовна та чеська) почали розвиватися відокремлено, майже не перетинаючись. Будні празького «апартеїду» колоритно змалював чесько-німецький письменник і журналіст, один із найяскравіших культурних діячів Праги 1900–1930-х рр. Егон Ервін Кіш, котрий писав, що з півмільйонним чеським населенням Праги німці не підтримували жодних контактів, крім ділових. Навіть симфонічні концерти були одномовними, такими ж були спортивні майданчики, більшість ресторанів, кафе й магазинів [6, 82]. Звісно, така одномовність не регулювалася жодними нормативними актами чи наочними попередженнями «*jenom pro Čechy*» (лише для чехів), правила дотримувалися на рівні суспільних конвенцій та етнічної свідомості. Ні один чех не міг собі уявити, як можна провести вечір у німецькому оточенні, і ні один німець, зі свого боку, не наважився би прийти в чеське.

У такій атмосфері нелегко було підтримувати не лише професійні, а й особисті зв'язки чеським і німецькомовним літераторам. Передати таку атмосферу ізольованості в суспільстві, спробував П. Айснер, запропонувавши теорію «потрійного гетто» – національного (релігійного), мовного та соціального, у якому жили на межі століть празькі євреї. Німці були відмежовані від чеського суспільства та культури подвійним бар'єром – мовним і соціальним, а німецькомовні євреї, зі свого боку, – потрійним, оскільки вони не відчували себе «своїми» навіть у середовищі німців [4, 22]. Та попри всі ці труднощі були малочисленні групи ентузіастів, котрі бодай на якийсь момент намагалися примирити ці дві культури, спільне існування яких у тодішній Празі, за словами чеського поета А. Сови, підтримувалося «лише силою взаємної ненависті» [13, 21].

Своєрідним з'єднувальним елементом чеської й німецької культур стало відоме кафе «Арко» (до речі, воно працює й досі) на розі вулиць Длаждена та Гібернска. Більшість гостей – «арконавти» – чудово володіли чеською мовою, перекладали чеські книги німецькою та із задоволенням спілкувалися з чехами їхньою рідною мовою. Ось як передає атмосферу, котра панувала в стінах «Арко» дослідниця празької німецькомовної культури К. Сліва: «*Prag, Anfang des 20. Jahrhunderts: Die deutschsprachigen Literaten dieser Zeit haben einen gemeinsamen Treffpunkt – das Cafe Arco in der Hyberniska-Gasse. Ein Gegenpol zum Cafe Union, das der tschechischen Intelligenz als Ort für Zusammenkünfte dient. Zu den Gästen zählt neben bekannten Grossen wie Max Brod, Willy Haas und Ernst Polak gelegentlich auch der Schriftsteller Franz Kafka*» [12].

Також місцем зустрічей чеських та німецьких молодих інтелектуалів стали, окрім «Арко», й інші празькі кафе та кабаре. Найвідоміші з них – кабаре «Рококо», де виступав відомий автор і виконавець сатиричних рядків Карел Гашлер, та «Люцерна», які відвідували двомовні мешканці Праги. Більшість із репертуару таких закладів виконувалася чеською й німецькою мовами. У 1913 р. також відкрито відоме кабаре «Монмарт» – справжній центр празької багатомовної культури, постійними відвідувачами якого були відомі чеські та німецькі митці. Актори цього кабаре чергували чеську й німецьку мови з ідиш.

На літературній ниві саме єврейські поети та прозаїки, котрі належали до так званого «празького кола», намагалися скористатися можливістю вирватися із «гетто» й стати на шлях зближення з чеською культурою та літературою, зокрема. Душею й організатором «празького кола» був театральний критик, письменник, перекладач і суспільний діяч Макс Брод, завдяки якому чехи дізналися про Леоша Яначека та Ярослава Гашека з його бравим солдатом Швейком. До числа представників цього літературного угруповання, окрім самого М. Брода та Ф. Кафки, належали філософ Ф. Велтш, поет, один з основоположників експресіонізму – Ф. Верфель, а також В. Гаас, Е. Ервін Кіш, О. Пік, Й. Урзіділ, К. Хофман й ін. Також прихильником цього літературного об'єднання був і молодий Р. М. Рільке, котрий починав свій шлях у літературі як празький поет Рене Рільке.

Завдяки існуванню «празького кола» завіса «гетто» на час привідкрилася – деякі твори празьких німців усе ж таки перекладалися чеською мовою, хоча ані ці переклади, ані особиста дружба з окремими діячами чеської культури не змогли заповнити прогалину, котра існувала між двома нерівними й нерівноправними частинами Праги.

Але не слід забувати про те, що, хоча празьких літератур і було дві, усе ж таки вони творилися та існували в одному просторовому вимірі міста. Нам здається цілком виправданою думка науковців, котрі вважають, що празька література на межі століть, незалежно від мови, являє собою міцну єдність – «міжлітературне товариство»: «тексти, створені чеською та німецькою мовами у цьому просторі не лише співіснували, але й взаємно доповнювали один одного, обмінюючись сюжетами та мотивами...» [5, 141].

Тому, досліджуючи поетичну спадщину чеських та німецькомовних авторів кінця XIX – початку XX ст., можемо говорити про певну подібність тематики, структурної організації поетичних текстів, формальних засобів. Це повною мірою дає право стверджувати, що вони відіграють важливу роль у структурі єдиного «празького літературного тексту».

Однією з панівних спільних ознак було звернення до празької міфології. За словами Т. Влчека: «німецькомовна література ... була пронизана міфом старої Праги, можливо, навіть більшою мірою, ніж культура чеська. Стара Прага була для неї ностальгічними спогадами про зникаюче тихе світло рідної домівки» [14, 23]. Не випадково місцем подій у більшості поетичних текстів є саме «Стара Прага» (Zlata Praha) – місто містичне, магічне, місто далекого доброго дитинства, місто привидів історії, місто, де стираються межі між реальністю й ілюзією.

Так у вірші «У старому домі» («*Im alten Hause*») Р. М. Рільке звертається до однієї з таких тем, пов'язаних із Прагою, теми рідного дому та дитинства. У центрі міської панорами перебуває ліричний герой, якому з вікна «старого дому» відкривається неймовірна панорама «Старого міста», оповитого тишею, що піднімається з надр землі: *Im alten Hause; vor mir frei / seh ich ganz Prag in weiter Runde; / tief unten geht die Dämmerstunde / mit lautlos leisem Schritt vorbei* [10, 11].

У деякі віршах із його поетичної збірки «Жертви ларам» («*Larenopfer*») відтворено атмосферу, нав'язу передчуттям змін, пов'язаних зі зростом самосвідомості чеської нації та перетворенням Праги у фактично чеське місто, передчуттям швидкого «кінця старих часів».

Страх сьогодення та сильні емоційні переживання за майбутнє Праги цілком природно посилювали роль минулого у творчості німецькомовних пражан. «Домінантою німецького літературного покоління стала старовинна частина Праги, символ їх зникаючого світу» [14, 29]. Так, у поезії «На Малій Страні» («*Auf der Kleinseite*») Прага, на думку Р. М. Рільке починається з «Малої Страни» (історичний район столиці Чехії), де розміщені старі будинки зі стрімкими дахами, високі башти, вузькі вулички та двори, куди майже не заглядає сонце, але все це таке близьке та рідне душі поета. Слід зазначити, що в більшості празьких німецькомовних поетів (П. Лепіна, Ф. Верфеля, Л. Фюрнберга та ін.) Прага постає багатофункціональною, різнорівневою складною структурою, яка наповнена, передусім, метафізичним змістом: *Alte Häuser, steilgeiebelt, / hohe Türme voll Gebimmel, – / in die engen Höfe liebelt / nur ein winzig Stückchen Himmel* [10, 15].

Здебільшого в поетичних текстах не залишаються поза увагою архітектурні пам'ятки столиці. Так, відомий празький німецькомовний поет Гуго Салус в автобіографії персоніфікує столичні пам'ятники та стверджує, що вони живуть своїм власним життям і деякі з них навіть здатні допомагати людям. Зокрема, він розповідає про середньовічний баштовий годинник-куранти (*Pražský orloj*), розміщений у самому центрі Старого міста на Староместський площі, котрий, за дивних обставин, урятував його, поета, від смерті. Він говорить про те, як чудово, коли в людини в місті, де вона проживає, є пам'ятники на честь відомих перемог і пережитих утрат та поразок, і ті, й інші надають мужності й сили для нових звершень... І він частенько, проходячи повз стару ратушу, не може стримати посмішку на обличчі, коли бачить смерть, що єхидно посміхається й у котрої в пащі так довго перебувала його душа... [11, 8].

Також, аналізуючи поетичні твори Р. М. Рільке, можна зауважити його захоплення столичними пам'ятками. Для нього перемога над простором і часом досягається, передусім, у празькій архітектурі. Архітектурна Прага – результат людської діяльності є предметом любові та захоплення поета. Цікавим із цього погляду є мікроцикл «Собор Святого Віта» («*St. Veit*»), який уключає в себе вірші «У св. Віта» («*Bei St. Veit*»), «У соборі» («*Im Dome*») і «У капелі св. Венцеля» («*In der Kapelle St. Wenzels*»). Празький Кафедральний собор святих Віта, Вацлава та Войтеха – шедевр готичної та неоготичної архітектури, резиденція королів й імператорів, центр політичного та культурного становлення нації, усипальниця королів Богемії, сховище коронаційних регалій. Цей собор – один із найвідоміших у світі, видатний узірець культового будівництва, як за технічними характеристиками, так і за художнім рівнем, ключовий символ Праги. Тому його образ у поетичній збірці Р. М. Рільке та празьких німецькомовних поетів загалом, символізує важливий компонент у формуванні метафізичного образу міста в цілому.

Досліджуючи образ Праги в поетичній творчості німецькомовних поетів кінця XIX – початку XX ст., робимо висновок, що в більшості випадків її рецепція пов'язана зі змінами, котрі почалися в житті міста ще в 1848 р. Цей рік став переломним моментом у національній та мовній історії Праги. Революція у Відні, слов'янський з'їзд у Празі, барикади на празьких вулицях – усі ці події остаточно поховали ідею «богемізму». Практично за одну ніч над празькими магазинами з'явилися чеські вивіски» [3, 142]. «Зміна вивісок» у 1848 р., безумовно, носила знаковий характер – чеська мова тим самим остаточно набула ознак публічності. Прага стала містом, поділеним на дві нерівні частини як за мовним, так і за етнічним принципом. Відсоток людей, які розмовляли німецькою, із часом усе меншав. Із погляду національності, таким чином Прага (включно з передмістями) була майже гомогенним містом. Фактично, основною причиною того, що в Празі кінця XIX ст. утворився своєрідний культурний «апартеїд», була політика.

Тому основна тематика поетичних творів зумовлена не лише прекрасними краєвидами, історією та міфологією Праги, а й епохою й подіями біографій авторів. Унаслідок останнього вони втрачали

«своє» – батьківщину, культурний та мовний ґрунт під ногами. Відчуття переслідування й фатального відчуження є характерним для багатьох поетів того часу. Більшість чеських літературознавців, котрі досліджували феномен празької німецькомовної літератури, як ключову характеристику цієї літератури називають песимізм, що виражається в почутті, яке влучно дефінував Е. Гольдштюкер як «передчуття кінця» [4, 23].

Німці, на відміну від чехів, перемін, які над ними нависли, зовсім не прагнули, тому очікування кінця старого світу надавало їхній творчості – та образу Праги в ньому – не оптимістичного, а трагічного забарвлення. Їх переслідувало двоїсте ставлення до їхнього рідного міста. «Празькі німецькі літератори відчували стосовно міста певне відчуження, але все ж таки воно їх притягувало. Із цього суперечливого, драматичного ставлення виникали складні емоційні реакції, у яких довіра змішувалася з відчуженням, магічне тяжіння – зі стійкою відразою, любов – із ненавистю» [4, 33]. Відчуження пов'язувалося переважно із життям без упевненості, переважно Праги в теперішньому. Цілком правдоподібно, що протилежні почуття – любов, захоплення та ін. – пов'язувались у них із минулим містом або ж з особливою фантастичною реальністю, що мало нагадувала празьку реальність.

Отже, можна констатувати, на перший погляд, парадоксальне, хоча наділене певною логікою, явище. І для чеської, і для німецько-єврейської культурної спільноти в Празі кінця XIX – початку XX ст. було характерне песимістичне, містичне світосприйняття, що відображалось у їхніх творчих текстах, притому цей песимізм, у принципі, глибоко виправданий: німці передчували швидкий крах своєї культури, а чехи, зі свого боку, страждали від невирішених національних проблем, пов'язаних із переосмисленням ідей національного відродження. Так, у поетичних творах чеських авторів, таких як І. Карасек, В. Незвал, Я. Сейферт та ін., жакливі картини Праги набувають майже апокаліптичних розмірів.

Серед празьких поетів-німців саме таку Прагу зображує у своїй творчості П. Лепін. Хоча по вулицях його Праги і не ходить Голем та не оживають страхіття, місто у творах цього автора, за зауваженням П. Айснера, «сповнене чудовиськ», пристанищем для яких стає душа героя й ізоморфні, оповиті мороком вулиці міста. Образ Праги в П. Лепіна – це «місце без цінностей». Так міська панорама в його вірші «Старомодна пісня весни» («*Altmodisches Frühlingslied*») – це сире, холодне, неприязне місце, у якому ліричний герой уже давно втратив сенс життя: *Ich gehe über Plätze und Brücken / Im langsamer Schlenderschritt / Und trage ein banges Entzücken / Behutsam im Herzen mit* [7, 234].

Багато німецькомовних поетів та прозаїків за тих чи інших обставин покинули Прагу. Серед них були Р. М. Рільке, Г. Майрінк, М. Брод і в останні роки життя – Ф. Кафка. Детально атмосферу прощання, зумовленого політичними причинами, відтворив у своєму вірші «Прощання з Прагою» («*Loučeni z Prahou*») Р. Хольбаум: *A tak hledame tady vyhnani / město svobodne někde na zemi / Co bylo bylo jako v pohadce / Na ni musime nyní doplacet / Ted už je po pohadce veta / a my jdeme do lepšího světa* [1, 345].

Але ті, що пішли, ніколи не забували про місто на березі Влтави, вони взяли свою Прагу із собою. Як колись влучно сказав Й. Урзіділ: «Моя батьківщина – це те про що я пишу» [1, 567]. А писали вони про Прагу.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Отже, ми показали, що без контексту празької німецькомовної поезії кінця XIX – початку XX ст. дослідження теми «празького тексту» було б неповним, оскільки празька література цього періоду, незалежно від мови, являє собою інтегровану єдність двох етносів та їхніх культур. Перспективи подальших досліджень відкриють більш глибоке розуміння основних характеристик чеської культури й літератури, взаємодію семіотичного простору «празького тексту» із життям реального міста.

Список використаної літератури

1. Adler H. G. Theresienstadt 1941–1945. Das Antlitz einer Zwangsgemeinschaft / Hans Gunther Adler. – Mohr : Tübingen, 1955 ; Reprint : Wallstein Verlag, 2005. – 986 s.
2. Бобраков-Тимошкин А. «Пражский текст» в чешской литературе конца XIX начала XX веков : дис. ... канд. філол. наук : 10.01.03 / Александр Бобраков-Тимошкин. – М., 2004. – 308 с.
3. Dějiny Prahy II – od sloučení pražských měst v roce 1784 do současnosti / Kol. autorů. – Paseka Prah-Litomyšl, 1998. – 565 s.

4. Hrabakova J. a kolektiv P. Cornej, F. Vodicka, Z. Pesat, V. Křivanek, E. Stědrónova, I. Vizdalova : Studie o česke literatuře na přelomu století / Jaroslava Hrabakova, Petr Cornej, Felix Vodacka, Zdeněk Pesat, Vladimír Křivanek, Eva Stědrónova, Ivana Vizdalova. – Praha : Univerzita Karlova, 1991. – 4 – 33 s.
5. Hýrslova K. Prazsky literarní fenomen v systému meziliterárních společností / K. Hýrslova // Cechy a Evropa v kultuře 19. století. – Praha : Panorama, 1993. – 68 s.
6. Kisch E. E. Trziste senzaci. Vydavatel / Egon Ervin Kisch. – Praha : Svoboda, 1952. – 272 s.
7. Leppin P. Der Gefangene : Gedichte eines alten Mannes (1878–1945) ; mit einem Nachwort hrsg. von Dieter Sudhoff / Paul Leppin. – Köln : Schafstein, 1903. – 345 s.
8. Pešek J. Narodnostní skupiny, menšiny a cizinci ve městech : Praha středověku i novověku ve středoevropském srovnání : Praha – město zprav a zpravodajství. – 1 vyd. / Jiri Pešek. – Praha : Scriptorium, 2001. – 9–16 s.
9. Polišínský J. Tisíciletá Praha očima cizince / Jozef Polišínský. – Praha : Academia, 1999. – 230 s.
10. Rilke R. M. Erste Gedichte – Larenopfer – Traumgekront – Advent ; Umschlag nach Entwurfen von Willy Fleckhaus – Insel Taschenbuch, 1090 / Rainer Maria Rilke. – Frankfurt am Main : Insel Verlag, 1994. – 154 s.
11. Salus H. Das blaue Fenster Novellen / Hugo Salus. – Berlin : Egon Fleischel & Co, 1906. – 311 s.
12. K. Sliva Franz Werfel – ein Portrait [Електронний ресурс] / Katrin Sliva. – Режим доступу : <http://www.radio.cz/de/rubrik/kultur/franz-werfel-ein-portrait-1>
13. Sova A. Zlomene duše / Antonin Sova. – Praha : HEJDA & TUČEK, 1937. – 247 s.
14. Vlček T. Praha 1900 : Studie k dějinám kultury a umění Prahy v letech 1890–1914 / Vlček T. – Praha : Panorama, 1986. – 265 s.

Статтю подано до редколегії
28.02.2012 р.

УДК 821.161.2А. Коломиєць

Н. В. Козачук – кандидат філологічних наук, асистент кафедри української літератури Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

Драматичні мініатюри у творчості Авеніра Коломийця

Роботу виконано на кафедрі української літератури ЧНУ ім. Юрія Федьковича

У статті розглянуто дві драматичні мініатюри «Суд над Дон Жуаном» та «Єретик» письменника Авеніра Коломийця, який останні роки життя провів в Австрії. Якщо перший твір присвячено одному з вічних образів світової літератури й він має виразні ознаки антифеміністичної комедії, то драма «Єретик» розкриває проблему морального вибору, перед яким опиняється винахідник. На думку дослідниці, лаконізм творів дає змогу зосередити увагу читача на найважливіших проблемах суспільства першої третини ХХ ст.

Ключові слова: сценічна мініатюра, монтаж уривків, Дон Жуан, Авенір Коломиєць, війна, фемінізм.

Козачук Н. В. Драматические миниатюры в творчестве Авенира Коломыйца. В статье рассматриваются две драматические миниатюры «Суд Дон Жуана» и «Еретик» писателя Авенира Коломыйца, который последние годы жизни провёл в Австрии. Если первое произведение посвящено одному из вечных образов мировой литературы и имеет выразительные признаки антифеминистичной комедии, то драма «Еретик» раскрывает проблему морального выбора, перед которым оказывается изобретатель. По мнению исследователя, лаконизм произведений даёт возможность сосредоточить внимание читателя на важнейших проблемах общества первой трети ХХ в.

Ключевые слова: сценическая миниатюра, монтаж отрывков, Дон Жуан, Авенир Коломыйец, война, феминизм.

Kozachuk N. V. Dramatic Miniatures in the Works of Avenir Kolomyets. An article consider two dramatic miniatures «Don Juan's Trial» and «Heretic», written by typical, but little known in Ukraine writer Avenir Kolomyets, who spent last years of his life in Australia. The first work is dedicated to one of the eternal images in world's literature and has significant signs of anti-feminism comedy, than drama «Heretic» opens up the problem of moral choice, which